

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการทำรำในพิธีรำผีมอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี กรณีศึกษา กระบวนทำรำของผู้ประกอบพิธีนางสมจิตร หลวงพันเทา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวความคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีทฤษฎี แนวคิด และเอกสาร ดังต่อไปนี้

2.1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1.1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม

ศาสตราจารย์ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์¹ ได้กล่าวถึงบทบาทของนาฏศิลป์ในพิธีกรรมว่า เป็นเครื่องมือที่ใช้แสดงพลังพิเศษหรืออำนาจเหนือธรรมชาติให้ตัวผู้ทำหน้าที่เป็นพ่อมดหมอผี หรืออีกนัยหนึ่ง คนเหล่านั้นใช้นาฏศิลป์ในการสื่อสารกับพลังเหนือธรรมชาติให้เข้ามาสิงสถิตในตน หรือผ่านตนไปยังผู้ที่ต้องการรับอิทธิฤทธิ์เหล่านั้น ลักษณะการฟ้อนรำเหล่านั้นเป็นการแสดงเดี่ยว แต่ในบางครั้งก็มีการแสดงเป็นกลุ่ม การฟ้อนรำในพิธีกรรมอีกลักษณะหนึ่งคือการฟ้อนรำเพื่อบูชาหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือบูชาครู โดยมีได้เข้าทรงแต่เป็นการแสดงที่มีความงดงาม เช่น การรำถวายมือ เป็นต้น ลักษณะสุดท้ายเป็นการรำรำเพื่อแก้บนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น รำแก้บนต่างๆ เป็นต้น

2.1.2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม

มาลินอฟสกี² กล่าวว่า หน้าที่หลักของวัฒนธรรม คือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ที่ประกอบไปด้วยความต้องการ 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจ (basic biological psychological needs)

---

¹ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏศิลป์ปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2543), หน้า 15.

² สุรินทร์ ทับบรอด, “พิธีรำผีเนื่องในงานศพของชาวมอญพระประแดง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541), หน้า 5-6.

2. การตอบสนองร่วมกันของสมาชิกในสังคม (instrumental needs) เช่น การทำงานร่วมกัน การติดต่อสื่อสาร การขยายครอบครัว การค้าขาย เป็นต้น
3. ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (symbolic needs) ความต้องการประเภทนี้ได้รับการตอบสนองโดยการพัฒนากระบวนการวิทยาศาสตร์ ศาสนา และศิลปะ ขึ้นมาในสังคม ระบบความรู้หรือระบบวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้และประสบการณ์ และรวบรวมให้เป็นระบบเพื่อนำไปใช้คัดแปลงแก้ไขวิถีชีวิตของคนต่อไป ในภายภาคหน้า แต่เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างได้มนุษย์ก็คิดค้นระบบไสยศาสตร์และศาสนาขึ้นมาแทนที่ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น และเพื่อช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและมีความรู้ที่ปลอดภัย นอกจากนั้นศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ ยังมีหน้าที่เสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม

Victor Turner (1970)³ นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งสนใจศึกษาศาสนาและพิธีกรรมได้วิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพิธีกรรมว่าเป็นส่วนประกอบของกิจกรรมทางสังคม และเชื่อว่า การศึกษาสัญลักษณ์มีความหมายต่อสมาชิกของสังคมนั้น Turner ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์การดำเนินชีวิต ได้แก่พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดการเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ การแต่งงาน การตาย เป็นต้น
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสะเดาะเคราะห์หรือ ปรับสภาพคนให้ดีขึ้น

ประมวล คิดคินตัน⁴ ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีบรรพบุรุษเอาไว้ว่า ในสมัยดึกดำบรรพ์นั้น พิธีกรรมอันผูกพันมนุษย์เข้าด้วยกันอย่างดีที่สุดคือ การเคารพบูชาบรรพบุรุษ การตระหนักว่าเรามีบรรพบุรุษร่วมกัน ทำความเคารพบรรพบุรุษเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกเป็น “พวกเรา”

ปราณี วงษ์เทศ (2530) กล่าวถึงความหมายของการละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทยไว้ว่า การที่มนุษย์ทั้งหลายสร้างพิธีกรรมต่างๆขึ้นมา มนุษย์เหล่านั้นย่อมต้องมีวัตถุประสงค์และความเข้าใจ

³ ศิริลักษณ์ สุภากุล “พิธีกรรมพ้องผึกับการจัดระเบียบสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 8-9.

⁴ สุรินทร์ ทับรอด “พิธีรำผีเมืองในงานศพของชาวมอญพระประแดง” หน้า 8.

อันเกิดจากพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาของตน ตัวพิธีกรรมนั้น แท้จริงแล้วก็คือพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อ อาจจำแนกออกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน
2. พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต
3. พิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคม

พิธีกรรมประเภทต่างๆมีส่วนทำให้เกิดเทศกาลต่างๆ ขึ้นมา และมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการละเล่นต่างๆ ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพิธีกรรม เพราะส่วนประกอบสำคัญของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนามีการบวงสรวงบูชา การทำบุญ ทำทาน หรือการกินเลี้ยง การสนุกสนานรื่นเริง

Franz Boas⁵ กล่าวถึงการหิบบ่มทางวัฒนธรรมว่า เกิดขึ้นหลังจากการที่ วัฒนธรรมต่างกัน สองวัฒนธรรมมาพบกัน ย่อมมีการหิบบ่มแลกเปลี่ยนกันขึ้น การที่บุคคลต่างวัฒนธรรม มาสัมพันธ์กัน ย่อมหาทางที่จะแลกเปลี่ยนความเข้าใจซึ่งกันและกันเสมอ มิฉะนั้นจะทำความสัมพันธ์กันไม่ได้ วิธีแสดงออกซึ่งความคิดของบุคคลหนึ่ง เมื่อเป็นที่เข้าใจของอีกบุคคลหนึ่งแล้ว บุคคลหนึ่งนี้ย่อมจะจดจำไว้ใช้คราวต่อไปการที่บุคคลต่างวัฒนธรรมทั้งสองนี้ต่างจำพฤติกรรมใดๆ ของกันและกันไว้แล้ว เอาไปใช้เป็นประจําานๆเข้าย่อมถูกผนวกเข้ากับวัฒนธรรมเดิมของตน แต่ก็ยังพอจะแยกออกได้ว่าแบบใดเป็นวัฒนธรรมเดิมของตน อันไหนขอยืมมาจากคนที่ตนคบหาต่างจากวัฒนธรรม

จากทฤษฎีและแนวความคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า มนุษย์มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และมีความต้องการขั้นพื้นฐานทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมนุษย์รู้สึกไม่มั่นคงทางจิตใจจึงต้องหา เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้วยการประกอบพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ให้กับตนเองและกลุ่มของตน พิธีกรรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับดำรงชีวิต และการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากกลุ่มคนกลุ่มเดียวกันมีบรรพบุรุษเหมือนกัน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการเรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์ขึ้นจนเป็นแบบแผนปฏิบัติสืบต่อกันมา ในการประกอบพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์จึงจำเป็นต้องมีสื่อกลาง ในการติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นนาฏศิลป์จึงถูกนำมา เป็นสื่อกลาง ในการติดต่อสื่อสาร ระหว่างผู้ที่ประกอบพิธี หรือกลุ่มคนที่ประกอบพิธี กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพลังเหนือ

⁵ [http:// www.lle-learning.mfu.ac.th](http://www.lle-learning.mfu.ac.th) อ้างถึงใน อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, “แนวทฤษฎีการพินนาล้านนาแบบใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 24 – 25.

ธรรมชาติที่พวกเขาชื่นชอบนอกจาก ใช้นาฏยศิลป์ เป็นสื่อกลางในการสื่อสารแล้ว ยังใช้นาฏยศิลป์เป็น เครื่องบูชาหรือบวงสรวงสิ่งที่ยกย่อง เพื่อให้เกิดความพอใจและบันดาลให้การดำเนินชีวิต เป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อสังคมใดสังคมหนึ่งมีการติดต่อสื่อสารกับอีกสังคมหนึ่งก็มีการยอมรับ วัฒนธรรม ของอีกสังคม มาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมของตน

2.2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.2.1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนาฏยศิลป์ในพิธีกรรม

การรำของผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขน – ละคร ของ ประเมษฐ์ บุญยะชัย วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย ภาควิชานาฏยศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี การศึกษา 2540 ได้ศึกษาพิธีไหว้ครู โขน – ละคร (พิธีหลวง) โดยเน้นในเรื่องการรำของผู้ประกอบพิธี ไหว้ครู จากการวิจัยพบว่าพิธีไหว้ครูประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ภาคพิธีสงฆ์ ภาคพิธีไหว้ครู และภาคพิธี ครอบ ผู้ประกอบพิธีเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะเป็นประธานของเหล่าศิลปินหรือหัวหน้าศิษย์ และมีหน้าที่เปรียบเสมือนสื่อติดต่อกับเทพเจ้า ครูอาจารย์ และศิษย์ในปัจจุบัน ผู้ประกอบพิธีจะต้องมี คุณสมบัติครบถ้วน ทั้งด้านคุณวุฒิ วิทยุฒิ และได้รับการการรับรองกรรมสิทธิ์ จุดประสงค์ในการรำ ของผู้ประกอบพิธีไหว้ครูมี 2 ประการ คือ รำในฐานะหัวหน้าศิษย์เพื่อถวายพลีกรรม สักการะสมโภช แด่ครู และรำในฐานะพระภคตฤณีและพราหมณ์ผู้ทรงศีล เพื่อประกอบพิธีครอบ ลักษณะของท่ารำ เป็นลักษณะรูปแบบของหน้าพาทย์ นาฏยศิลป์ โขน คือการเรียงลำดับท่ารำจะเรียงลำดับการใช้มือจาก ระดับต่ำไปสูง ซึ่งสามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของผู้ดำเนินพิธี กระบวนท่าของผู้ประกอบพิธีรำฝิมอญ

รำมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ของบุญศิริ นิยมทัศน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2543 กล่าวถึงรำ มอญ 12 เพลง ของตำบลเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี ว่าเป็นการรำของชนเชื้อสายมอญซึ่งอพยพมาจาก มอญ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นิยมรำในพิธีกรรม ประเพณีเพื่อบูชาบรรพ บุรุษ ในการรำไม่จำกัดจำนวน และอายุของผู้รำ การใช้โครงสร้างท่ารำพบว่า มีการใช้ศีรษะ 3 แบบ คือ เอียงขวา เอียงซ้าย และหน้าตรง ลำตัวมี 2 แบบ คือ ลำตัวตรง ลำตัวโน้มเอนข้างเดียว การใช้มือมี 4 แบบคือ มือแบ มือจับแบบไทย มือตั้งวงแบ โดยใช้นิ้ว การตั้งวงมี 5 แบบ คือวงกลาง วงหน้า วงล่าง วง พิเศษ และวงบัวบาน การใช้เท้ามี 6 แบบคือ ก้าวเท้า กระทุ้งเท้า ตบเท้า ตะเท้า ย่ำเท้า และเขยิบเท้า

รูปแบบของการรำจะรำทำเดี่ยวประจำแต่ละเพลง มีชื่อทำรำประจำเพลงโดยไม่มี การ จับร้องใช้วงปี่พาทย์มอญบรรเลงทั้ง 12 เพลง การแต่งกายมอญรำแต่งกายชุดประจำชาติมอญ

พื่อนผีฟ้านางเทียม : การพื่อนรำในพิธีกรรมและความเชื่อของชาวอีสาน ของสุรัตน์ จงดา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2541 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพื่อนในพิธีกรรมของชาวบ้าน อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มนางเทียมและผู้เข้าร่วมพิธีพื่อนผีฟ้า ในอำเภอพระยืน สืบเชื้อสายมาจากเวียงจันทร์ และยังคงสืบทอดพิธีพื่อนผีฟ้าอย่างต่อเนื่อง ส่วนพื่อนผีฟ้าปัจจุบันยังคงรูปแบบการพื่อนดั้งเดิม มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับพื่อนอีสานในการแสดงอื่นๆ เช่น หมอลำ และคาดว่าพื่อนผีฟ้าจะยังคงมีอยู่ต่อไปตราบเท่าที่คนอีสานยังคงนับถือผีอยู่

พิธีกรรมพื่อนผีกับการจัดระเบียบสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง ของศิริลักษณ์ สุภากุล วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2533 ศึกษาถึงหน้าที่ ประโยชน์ของพิธีกรรมพื่อนผีในจังหวัดลำปางและบทบาทของพิธีกรรมที่มีผลต่อการจัดระเบียบสังคม ผลจากการวิจัยพบว่า พิธีกรรมพื่อนผีมีหน้าที่สำคัญที่สุดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในตระกูลเป็นกำลังใจในการแก้ไขปัญหาและเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ในด้านการจัดระเบียบสังคม พิธีกรรมมีบทบาทในการควบคุมความประพฤติของคนในกลุ่มตระกูลให้เป็นคนดีโดยใช้อำนาจศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อเรื่องผีป๋วยามาควบคุมคนในสังคม

2.2.2. เอกสารที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์มอญ

มอญในเมืองไทย ของสุภรณ์ โอเจริญ นำเสนอการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทยในลักษณะต่างๆกันส่วนมากมักอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยการเมืองจากการรุกรานของพม่าบ้างเข้ามาใน ฐานะเชลยสงครามการอพยพของชาวมอญครั้งสำคัญๆเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ นโยบายของไทยในการปกครองและการผสมกลมกลืน ชาวมอญอพยพ ด้วยการจัดเขตที่อยู่อาศัยเป็นย่านๆการยอมให้แต่งงานกับชาวไทยการยอมให้ชาวมอญ อยู่ในฐานะไพร่หลวงรับราชการเช่นชาวไทย ต่อมาเมื่อสังคมไทยรับอิทธิพลความเจริญภายนอก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ทำให้ชาวไทยชาวมอญ รับอิทธิพลของกันและกันใกล้ชิดมากขึ้นจากชาวมอญรุ่นแรกๆ จนถึงรุ่นลูกหลานจึงค่อยๆ กลายเป็นชาวไทย นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของประชากรในสังคมไทยที่เกิดจากการผสมกลมกลืน กลุ่มคนชาติพันธุ์ต่างๆ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นทางสังคมของแต่ละสมัย และยังเห็นถึงนโยบายของรัฐไทยในอดีตที่มีต่อเรื่องประชากร

สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ของ สุจริตถักษณ์ ดิพคุณ กล่าวถึง ลักษณะทั่วไปของชนชาติมอญ ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่นฐานของชาวมอญในประเทศไทย ภาษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อย่างสังเขป เพื่อให้เข้าใจชาวมอญในเมืองไทยครบทุกด้าน

การชำระเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ของอาจารย์ศิริรัตน์ แอดสกุล กล่าวถึงประวัติความเป็นมา การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศไทย วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา พิธีกรรมและ ความเชื่อต่างๆ ของชาวมอญในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญภายในชุมชนของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมมอญในกระแสของสังคมไทยปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเอกสารฉบับนี้สามารถเทียบเคียงกับชุมชนมอญโพธารามซึ่งเป็นชุมชนมอญที่อยู่ติดกันได้

ชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ของ อระระโท โอชิม่า วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาการชำระชาติพันธุ์มอญ โดยพิจารณาจากการแสดงออก การเรียนรู้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มอญและพรมแดนชาติพันธุ์มอญ และพิธีกรรมในชีวิตประจำวันต่างๆ ของคนมอญ ซึ่งใช้การมองความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ (ethnicity) กับพฤติกรรมด้วยทฤษฎีการดำรงชาติพันธุ์และทฤษฎีการวิเคราะห์พิธีกรรม ทำให้ได้พบว่าการที่ชาติพันธุ์ดำรงอยู่ได้ต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ 1. กลุ่ม (group) 2. ประวัติ (history) 3. เอกลักษณ์ (identity) ในขณะเดียวกันพิธีกรรมก็มีความสำคัญต่อการที่บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่ม มีความสำคัญต่อการสร้าง

ในบริเวณกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ลักษณะโดยทั่วไป ประเพณี ความเชื่อ การนับถือผีบรรพบุรุษ ที่สำคัญยิ่ง มีการกล่าวถึง พิธีรำผีหมอในชุมชนมอญบริเวณดังกล่าว ถึงแม้ว่าเอกสารฉบับนี้ ได้มีการจดบันทึกมา ยาวนานกว่า 100 ปี ก็ยังสามารถนำมาใช้เป็นเอกสารในการเทียบเคียงพิธีรำผีหมอในอดีตกับปัจจุบัน ได้เป็นอย่างดี

2.2.3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีรำผีหมอ

พิธีรำผีเนื่องในงานศพ ของสุรินทร์ทัพรอด วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2541 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ศึกษาในเรื่องของความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีรำผีเนื่องในงานศพของชาวมอญพระประแดง องค์ประกอบ ของพิธี โดยเน้นหนักในเรื่องของคนประกอบทางคนตรีของพิธีรำผีหมอในงานศพ รวมทั้ง ประเพณีการจัดงานศพแบบมอญที่มีทั้งพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและพิธีรำผี ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง กับผี แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมคือการนับถือผี ซึ่ง คนตรีบทบาทและหน้าที่ของคนตรีในแง่มานุษยวิทยา คือ ทำหน้าที่เป็นสัญญาณบอกเวลาหรือขั้นตอน ของพิธีกรรม รักษาระเบียบให้พิธีกรรม และเป็นเครื่องมือสวดอ้อนวอนสรรเสริญ และขอพรจากดวง วิญญาณของผู้ที่ล่วงลับและจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำหน้าที่ในการเป็นสื่อกับ โลกศักดิ์สิทธิ์ คือ โลกของ วิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยใช้การรำผีเป็นสื่อกลางที่สมาชิกในกลุ่มใช้ติดต่อกับวิญญาณ

การศึกษาการรำผีหมอของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ของ วดีพร จิตสถาพร หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ปีการศึกษา 2549 กล่าวว่า พิธีรำผีหมอเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อ เกี่ยวกับการนับถือ ผีบรรพ บุรุษ เพื่อเป็นการขอขมาต่อผีเมื่อมีการผดผี ซึ่งพิธีกรรมรำผีหมอมีรูปแบบการดำเนินพิธีกรรม ที่สืบ ทอดมาจากอดีตมีการใช้สัตว์และสิ่งของในพิธีกรรม เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึง วิถีชีวิต ความ เชื่อ และความมุ่งหวังของบรรพบุรุษ อีกทั้งยังมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความรู้แก่คนในสังคม ปลุกฝัง ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่สืบทอดมาจากอดีต เน้นย้ำให้ตระหนัก ในพิธีกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของ ตนเอง ปลุกฝังค่านิยม มารยาททางสังคม บทบาทและหน้าที่ ในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ผ่านกระบวนการแต่ละขั้นตอนของพิธีรำผีหมอ รักษาแบบแผนและควบคุมความประพฤติ ของคนในสังคม สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน กลุ่มชน นอกจากนี้ยัง ได้มีการกล่าวถึงกระบวนการทำรำในพิธีรำผีหมอ 4 ท่า คือ ทำรำมือเปล่า ทำรำใบไม้ ทำรำไม้ ทำรำดาบ และให้ความหมายของ อุปกรณ์แต่ละชนิดไว้ด้วย

พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรมของ ชมชนก ทรงมิตร วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2547 เป็นการศึกษาพิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ หมูบ้าน เว้ชะราว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยศึกษาถึงองค์ประกอบ รายละเอียดขั้นตอนของพิธี เพื่อหาความสัมพันธ์เชิงบทบาทและหน้าที่ระหว่างข้อมูลด้านการแสดง พิธีกรรม และชาติพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า พิธีรำผีเพื่อบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ เว้ชะราวมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้าน ที่ได้ช่วยเหลือคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้ อยู่ดีกินดีมีความสุข ประการที่ 2 เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม แสดงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนมอญ ประการสุดท้ายเพื่อสร้างความสามัคคี ในกลุ่มชนชาวมอญทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน ในพิธีนี้ใช้การรำผีเป็นสื่อ โดยมีความหมายสองทางคือ การรำผีถวายเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่และการรำผีเชื้อเชิญ พิธีรำผีมีบทบาทต่อคนในหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายมอญ คือช่วยสร้างตำนานทางชาติพันธุ์ ความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน แสดงความสัมพันธ์ของเครือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่

การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญบางกระดี ของ พิมพ์เพ็ญแข วรณปาน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา ศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2549 จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับผีของชาวมอญบางกระดีมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและผีประจำหมู่บ้านมีหน้าที่ปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ลักษณะที่ 2 คือการเข้าทรงของผีบรรพบุรุษและผีประจำหมู่บ้าน กุศโลบายของการนับถือผี คือการสร้างความผูกพันทั้งในระบบเครือญาติและในระบบชุมชน ผลที่ได้ ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี การถ่ายทอดพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญเป็นการถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนรู้มี 3 รูปแบบ คือ การบอกเล่า การเห็นพิธีกรรมจริง และการปฏิบัติจริงเพื่อเป็นการสืบทอด

เพลงรำผีมอญของชาวมอญ จังหวัดปทุมธานี ของสายสุนีย์ ขาวปลื้ม วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2544 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้นำเสนอเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีรำผี ประกอบด้วยเพลงต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น 8 เพลง ได้แก่เพลงปะละ(เพลงเชิญ) เพลง 12 ภาษาหรือเพลงรามอญ เพลงประจำบ้าน เพลงดาวกระจาย เพลงพระฉันทมอญ เพลงพันดาบ เพลงเร้วมอญและเพลงเซ่นเหล่า เพลงต่างๆเหล่านี้เชื่อว่าน่าจะเป็น

ต้นแบบของเพลงสำเนียงมอญที่มีการประพันธ์ขึ้นใหม่ ได้มีการจัดทำโน้ตเพลงประกอบพิธีรำผีไว้อย่างละเอียด

พิธีรำเจ้าพ่อของชาวมอญ : กรณีศึกษาคณตรีและพิธีรำเจ้าพ่อของชาวมอญ ของ ดวงรัตน์ ทรัพย์ประดิษฐ์ วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2544 กล่าวถึงพิธีรำผีเจ้าพ่อของชาวมอญ ในที่นี้คือ ศาลหลักเมืองจังหวัดสมุทรปราการศึกษาองค์ประกอบและรายละเอียดขั้นตอนของพิธีกรรมโดยเน้น หนักในเรื่อง คณตรีและ เพลงที่ใช้ประกอบในพิธีกรรม ทำให้เห็นถึงพิธีรำผีมอญในอีกรูปแบบหนึ่ง

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในส่วนของพิธีกรรมและนาฏศิลป์ที่ประกอบอยู่ในพิธีรำผีมอญ ในบทที่ 4 และบทที่ 5 ประเด็นขององค์ประกอบ บทบาท และหน้าที่ของพิธีกรรม และลักษณะกระบวนการทำรำประกอบพิธีรำผีมอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี กรณีศึกษากระบวนการทำรำของผู้ประกอบพิธีนางสมจิตร หลวงพันทา